

e**l**butlletí

AMICS DE L'ART ROMÀNIC DEL BAGES

Número 203 · gener - abril · 2024

**EDITORIAL . ARTICLE . ACTA ASSEMBLEA .
ENTREVISTA . ACTIVITATS . FOTOS ACTIVITATS**

AMICS DE L'ART ROMÀNIC DEL BAGES elbutlletí

Edició
AMICS DE L'ART ROMÀNIC DEL BAGES
Carrer Sabateria, 3 i 5 (Els Carlins) - 08241 Manresa
Correu-e: aarb@aarb.cat
Web: <http://www.aarb.cat/>

Coordinació
Joan Badia

Disseny i composició
Anna Martí

Imatge de portada
Sant Romà de Sau.
Fotografia: Joan Badia Guitart
(19/03/2024)

Consell Assessor
Joan Badia
Imma Correro
Montserrat Esclusa
Albert Galbany
Sussi Garcia
Josep Llobet
Jordi Sardans

Correcció
Maria Alba Badia Guitart

Impressió
Remsa

Dipòsit legal
B-3551984

Tiratge
250 exemplars

Editorial

Benvolguts/des:

Aquest any 2024 l'hem iniciat amb una bona notícia: la inauguració a la Biblioteca de l'Ateneu de les Bases de Manresa de l'anomenat, "Espai Romànic". Es tracta de col·leccions de llibres procedents de la biblioteca dels Amics de l'Art Romànic del Bages. Indicar-vos que una bona part d'ells ja están classificats, i es poden consultar i sol·licitar a l'esmentada Biblioteca. En aquest mateix butlletí trobareu un escrit explicatiu de l'acte i també de l'exposició de fotos i pintura al tremp d'ou d'en Michel Desmier, que va tenir lloc el mateix dia de la inauguració de l'Espai Romànic.

També indicar-vos que el 2024 és l'any en que es celebra el mil·lenari de l'església romànica de Sant Pere Ponts, (La Noguera), i ja a la nostra comarca bagenca, ens arriba el mil·lenari de Coaner, església que fou consagrada pel bisbe Ermengol d'Urgell l'any 1024. Del proper any 2025 destacarem el mil·lenari de Montserrat, en el qual els Amics de l'Art Romànic del Bages, tenim previst de participar en l'organització d'alguna de les activitats que es duran a terme per commemorar aquesta important efemèride, i de la que ja us anirem informant més endavant.

Ja en un futur més immediat, seguirem amb les nostres activitats habituals, sortides, viatge d'estiu a Bolonya, i el XIVè cicle de concerts de Música i Romànic, que ja el tenim a tocar.

Comptem amb la vostra col·laboració i participació !!!

Amics de l'Art Romànic del Bages

Visita al Museu de Lleida

Jordi Sardans Farràs
Fotografies: Josep Llobet i Jordi Maymó

La guia Mariona Huguet explica que dins del Museu cal remarcar dues col·leccions permanents: la d'arqueologia, que comença en la prehistòria i avança fins l'art islàmic i la diocesana que inclou els arts romànic, gòtic, renaixement i barroc. Els primers objectes daten de 3.600.000 anys. Quan els diferents esglaons d'homo es posen dempeus poden crear les eines de pedra, incorporen la proteïna a la seva dieta i van evolucionant. Les eines són originals i procedents d'aquest territori. Aquesta evolució humana ens por-

tarà fins l'homo sapiens, amb una major capacitat cranial, trets facials més reduïts i les eines de pedra més petites i precises. Puntes de fletxa per caçar, estris per treballar la pell. Una primera revolució humana és el canvi de caçadors i reproductors cap a pagesos i ramaders, que significa el pas de finals del paleolític i els inicis del neolític, que s'exemplifica amb la magnífica reproducció facsímil de la balma del Cogul, on es potencien les pintures rupestres que daten 30.000 anys abans de la nostra Era. La balma és una cova oberta, un aixopluc a la muntanya, on hi ha dos tipus de pintures: l'estil més antic de l'art figuratiu que correspon al final del paleolític, on s'hi representen bous, cabres, cérvols, porcs senglars, dones amb

cabells llargs, un home nu; i l'art esquemàtic, més modern i simbòlic que pertany al neolític, on ja podem observar una escena de caça, amb un cérvol abatut i al davant un arquer. Les escriptures religioses que ja corresponen a l'època dels fíbbers i després dels romans, el que ens indica que la balma va ser un lloc sagrat. Es comencen a conservar els excedents dels cereals, s'inventa la ceràmica.

Durant les obres del tren d'alta velocitat, al terme de Juneda, van descobrir uns forats com a boques d'entrada de sitges, on els habitants de Minferri hi emmagatzemaven els cereals. Les sitges, en desús alimentari, les reciclaven i servien per a usos funeraris. Se'n van conservar tines, amb decoració de l'edat del bronze, es tracta

d'una ceràmica feta a mà, perquè encara no coneixien el torn que va ser introduït per grecs i fenicis cap als segles VI i VIII abans de la nostra Era. S'observa la reconstrucció d'un enterrament en posició fetal i acompanyats d'ofrenes, en el suposat viatge cap al més enllà. L'edat del bronze permet contemplar una exposició de tines. Cap al final del bronze va aparèixer el jaciment de Genó, un poblet isolat de 18 cases en una planta quadrada, sense habitacions. Durant el dia, en l'espai comú feien activitats com la ceràmica o productes làctics barrejats amb fruites del bosc. S'ha documentat la cervesa de Genó d'Aitona com una de les més antigues de la Península. Després contemplem l'Edat del Ferro, en què canvia el ritual funerari: es passa de la inhumació a la incineració en urnes funeràries, enterrades al sol, formant cercles o quadrats.

La Fortalesa dels Vilars d'Arbeca és ibèrica de l'Edat del Ferro i no va ser destruïda en l'època dels romans perquè va quedar abandonada. Es veu el sistema de seguretat mitjançant les muralles i les

torres de vigilància, les cases interiors, amb un dipòsit d'aigua al mig, mentre per sota hi passen dos rius subterranis. Les pedres del voltant són el Camp Frisi, un sistema per espantar la cavalleria dels enemics que impedia que passessin els cavalls. Els Ilergets eren un poble guerrer, amb espasa, casc i cavall. Aquesta troballa, Necròpoli de la pedrera, es va fer entre Tèrmens i Vallfogona de Balaguer, per un pagès (encara viu) mentre feien obres d'anivellament de carreteres, que va destruir molta informació. També s'observa un canvi qualitatiu important en la ceràmica, amb torn, i una dominant vermella; decoracions amb espirals geomètriques. Una vitrina mostra escenes de la vida quotidiana dels ilergetes: teixien llana amb colors molt vius, segons les descripcions dels historiadors romans. Ceràmiques de vernís vermell, pròpia del nostre territori, mentre que la fosca és àtica.

En l'àmbit de la romanització, conqueridors del territori, quan els ilergets són derrotats a la Segona Guerra Púnica, es van establir i volen que la gent

visqui en pau, d'acord als seus principis: la pax romana. Tines, àncores, (vi, oli i gallum, --conserva de peix-- en les seves rutes pel Mediterrani). Un mil·liari, o milla romana, de 1.481 metres per mesurar les distàncies. Cada 20 quilòmetres hi havia una mansió que era com un hostal. Un gran capitell corinti va aparèixer al Fòrum de la Ilerda romana (actual plaça de Sant Joan), format per la Cúria (ajuntament), basílica, per impartir justícia, i el temple. Les termes públiques estaven tocant a la muralla i sortint arribaríem a la necròpolis (avui dia, estació de l'AVE). La Vila romana del Romeral, a quatre quilòmetres d'Albesa, famosa pels seus mosaics, més de 500m². El 2005 es va trobar el cap de medusa de 1.800 anys d'antiguitat, que formava part d'unes termes privades dins la vil·la, que era una mansió imponent. L'arqueòleg Lluís Marí mostra gran part del mosaic original. A partir de l'oficialització del cristianisme els animals mitològics dels mosaics es van transformar en elements decoratius, però si es mira atentament es poden descobrir. Es mo-

dificaven d'acord amb les mentalitats de cada època, que anaven canviant. El primer testimoni del cristianisme a Lleida és la làpida de Teodora, en marbre, amb l'anagrama de Crist, es va trobar a la necròpoli de l'Estació de Lleida. Pila baptismal, paleocristiana, amb el ritual de la immersió. Pedra ennegrida, fruit de l'incendi que va patir la basílica. El famós collar de la Reina Mora, però és visigot, descobert per un pagès.

Al Andalus, amb l'entrada dels musulmans el 711, que conquereixen la Península Ibèrica, fins el 1149 a Lleida. Facsímil del seu llibre sagrat Alcorà, monedes. Remarca una ampolla de perfums andalusina, de cristall de roca, tallat amb diamant, que és el mateix material que el joc d'escacs de cristall de roca, una de les joies més preuades del Museu de Lleida. Procedent de la vall d'Àger, el van trobar uns excursionistes al final del XIX, en obrir una calaixera. La meitat del joc es va dispersar i va anar a parar al Museu Nacional de Kuwait. El joc d'escacs magnífic restant va formar part de la col·lecció dio-

cesana el 1893, dos anys abans de la fundació del Museu Diocesà. Té el seu origen a l'Índia i a Pèrsia, aquest del segle XI. A partir de segle XIV entra cap Europa. Taulell de plata on predominava la bellesa de la jugada i quan s'europeïtza passa a prevaldre la rapidesa i plasticitat de la jugada: els peons al mig, no han tingut canvi des de l'època persa com els cavalls i els reis. En canvi, el carro de guerra va passar a ser la torre i els elefants de l'exèrcit persa van passar a ser alfils que va perdurar fins l'època cristiana en què canvia de funció en passar a representar l'estament eclesiàstic, en ser la mitra d'un bisbe. Tampoc existia la dama en

l'època persa, que era el conseller del Rei.

Col·lecció diocesana

Mapa d'Al-Idrisi, quan els musulmans governaven el món i ells es situen al mig amb la Península Aràbiga, capgirat des del nostre punt de vista. Més de 5.000 punts de població, on destaca la ruta de la seda. Lleida, Tortosa i Balaguer, ciutats musulmanes importants. Està escrit en musulmà antic. Comença l'àmbit de la conquesta de Lleida, amb Ramon Berenguer IV i Ermengol VI d'Urgell, amb els cavallers de l'ordre del Temple, que van comportar molts canvis sobretot en

l'àmbit religiós, ja que les mesquites van ser convertides en esglésies, començant per la gran Seu de Lleida, catedral medieval com a símbol d'una nova societat emergent. Madina Larida, era la mesquita major del capdamunt del turonet que va passar a ser Lleida. Per repoblar la ciutat, el 1150 es comencen a atorgar les cartes de poblament, com un inici de les lleis de municipalitat per viure en pau. Tracten sobre els lladres, l'adulteri, etc.

Per una porta simbòlica s'entra a la col·lecció del romànic, el 1165 existia l'església parroquial de Sant Esteve. Obres teatralitzades amb llum de penombra per fer immersió a l'època. A vegades, l'artista es saltava el programa iconogràfic amb representació de mènsules fantàstiques amb cares de drac o burlesques, amb vocació pedagògica per ensenyar a la gent els nous continguts mitjançant retaules, escultures i pintures en una època en què majoritàriament no se sabia llegir ni escriure. Es fa menció de l'Escola de Lleida originària de la Seu Vella. La porta dels *sillons*, amb una magnífica combi-

nació de les influències musulmanes, del Llenguadoc i del nord d'Itàlia. Barreja que també es reflecteix en les decoracions humanes, mòrfiques o vegetals que conformen l'Escola de Lleida amb influència en tota la diòcesi i fins i tot a València. En una foto es mostra l'església romànica de Sant Joan, ja que l'actual és del XIX, lloc on es va trobar el gran capitell corinti d'origen romà. També hi ha diverses marededus romàniques amb poca relació materno filial, molt frontals i amb manca de diàleg entre mare i fill. A mesura que anem entrant cap al gòtic les obres esdevenen més naturalistes, amb temes com el del Crist triomfant sobre la mort de Sant Miquel de Montmagastre a Artesa. Unes magnífiques talles que prefiguren aquest pas són les del Crist del Pirineu que reflecteixen el seu sofriment, amb un riu de sang característic que li brolla de la ferida. O el magnífic frontal d'altar de la Mare de Déu de El Regatell, que volen imitar els grans treballs d'orfebreria, però amb embardissats de fusta. Sovint, les imatges s'acompanyen d'escenes de la vida de

Maria com l'anunciació, el naixement o l'epifania. La creu policromada de Tragó de Noguera, darrera l'anell pasqual, un sepulcre de pedra esculpit amb cinc representacions d'un cérvol, corresponent a la família dels Cervelló.

El gòtic dels segles XIV i XV coincideix amb un gran creixement de Lleida tant demogràfic com cultural, de manera que l'any 1300 es funda la primera universitat de la Corona d'Aragó que és l'Estudi General, al barri de Sant Martí, que provocarà un fort increment de la població. L'església romànica de Sant Martí, que encara està dempeus, és on tenien lloc els actes universitaris més importants, com ara la tria del rector. La ciutat produïa draps de lli, tenia adoberies on es treballaven les pells, al llarg de la parròquia antiga de Santa Maria Magdalena. A part del barri de La Suda, Lleida en tenia cinc més: Sant Llorenç, on es refugiava la gent de cultura musulmana, Sant Andreu on es va concentrar la població jueva, situat entre el carrer de Cavallers i el Major, conegut popularment com la cuirassa jueva, el de Sant Joan,

Santa Maria Magdalena i el barri de Can Pont. El gòtic mostra una comunicació entre la marededeu i el nen, la formació dels ordes mendicants com Sant Francesc, les pintures murals de la Pia Almoina, institució eclesiàstica que regentava un menjador per als pobres i malalts dalt la Seu Vella, però també pelegrins del camí de Sant Jaume, on visitaven la relíquia de l'embolcall del nen Jesús, que es va perdre durant la Guerra Civil, i estudiants. S'observa el menjar, com el pa rodó de tradició cristiana, els bolts que contenien brou, carn i congre (peix). En aquesta època, el 1707, Felip V, durant la Guerra de Successió, va convertir

la Seu Vella en caserna militar, dividida en dos pisos. Les seves obres es van repartir en poblets de la diòcesi de Lleida, però d'altres van anar a parar a museus de tot el món, (Castres i San Francisco), com mostren algunes fotografies. El Museu en té només un parell d'obres procedents de la Seu Vella: els quatre apòstols i l'escena de la Pentecosta, d'un virtuosisme excepcional, obres en alabastre de Bartomeu de Robió. També hi ha un fragment original de la porta de l'Anunciata, amb l'empremta d'artistes musulmans que hi realitzaven elements del seu art com entrellaços, estrellats. També és interessant la pintura original, no l'actual color marró de la fusta, sinó que era policromada amb colors molts vius, fet que també passa amb les imatges. El cap de Sant Jaume de la porta dels apòstols, on al mig hi havia representada la marededeu del Blau. També es conserven uns tapisos de Flandes, conservats en tubs especials. N'hi ha sobre sèries mitològiques com la transmutació de les metamorfosis d'Ovidi. Hi ha també el retaule del Salvador de grans dimensions,

procedent d'Albatàrec i abans de la Seu Vella, obra de Jaume Ferrer que va introduir a Lleida el gòtic internacional, amb figures elegants i colors molt vius. Retaules de pedra de l'Escola de Lleida que també en formen part els de l'església de Sant Llorenç. Tronc de fusta policromada de la priora Blanca d'Aragó del monestir de Santa Maria de Sixena i les pintures de la part central representen personatges de la noblesa i la flor de lis de la casa d'Anjou, les quatre barres catalanes. Fou un regal de les monges al bisbe de Lleida, Josep Meseguer. Taules gòtiques dedicades a la verge de Sant Joan, en un retaule totalment femení, mentre que l'adscripció de Sant Joan al temple és una escena masculina. D'altres escenes del retaule són el baptisme de Jesús i la decapitació i Sant Jeroni, doctor de l'església traient una punxa a un lleó. El retaule de Sant Bartomeu va ser dut al Museu gràcies al mecenatge de Tatxo Benet i tracta sobre la vida i els turments del Sant. Un altre mecenes, Francesc Sorribes, va aportar el retaule de Santa Anna.

Un magnífic Sant Vicenç prefigura l'època del Renaixement, amb angelets músics. Li van lligar una sogra amb una roda de molí per tal que s'enfonzés. Ofereix tot el repertori dels instruments musicals de l'època: arpa, incipient guitarra i l'orgue portàtil que es penjava al coll i manxaven amb una mà, mentre amb l'altra anaven tocant; la viola, el tamborí de cordes. El retaule de Santa Elena, patrona dels arqueòlegs, amb tres creus, però només la de Crist, Veracreu, fa el miracle.

Dins l'època moderna, el flamenc Anton van den Wyngaerde, en una làmina, ens mostra una panoràmica de Lleida el 1563, on s'observa la Seu Vella, l'església de Sant Llorenç i l'antiga de Sant Joan, els rius Segre i Noguera, els barris de Cal Font i Gardeny. Abans de la guerra de Successió, es van tirar a terra les cases del turó de la Seu Vella per aïllar-les de la catedral, desvincular-les de la ciutat i convertir la Seu en caserna militar. Des de fa poc temps s'intenta recuperar la identitat, tot relligant la Seu Vella altra vegada amb la ciutat. El

2020, el mecenes Antoni Gelonch va disposar la seva col·lecció de mil gravats al Museu de Lleida. El primer Papa Borja, nascut a Torreta de Canals (Xàtiva), Alfons de Borja, amb el nom de Calixte III, va ser alumne de l'Estudi General de la Universitat de Lleida i professor. Va regalar a la parròquia de Sant Joan de Lleida el conjunt de la seva indumentària papal, amb el collarí i la dalmàtica. Ara una part està al Museu de Lleida. El més important del Renaixement és captar fidelment la realitat mitjançant les lleis de la proporció i copiant exactament la natura. L'escultor Damià Forment va disposar-hi una Sagrada Família partida per la meitat a causa dels estralls de la Guerra Civil.

Finalment, el barroc amb la contrareforma, que vol tornar a incentivar el fervor dels fidels a través de la riquesa de l'església mitjançant obres que són impressionants, violentes o tendres, com L'Assumpta, de Torres de Segre, que és una figura de fusta policromada que formava part d'un retaule. Maqueta autèntica de fusta de la Seu Nova que va concedir el

rei Carles III, a finals del XVIII, en estil barroc-neoclàssic, com a nova catedral de Lleida, projectada per l'enginyer militar Pedro Martín Cermeño. Com que van trobar bosses d'aigua al subsol la van haver de rebaixar i està encaixada de manera que no es contempla gaire bé. Davant hi ha l'Institut d'Estudis Ilerdencs, que fou l'hospital medieval, d'on procedeix la gran marededeu amb el nen de l'entrada de l'edifici.

Visita de Sant Llorenç

Arquitectura romànica, amb ampliacions en dues naus laterals gòtiques, afegides al mur de la nau central. Els grans finestralers van ser dissenyats per l'arquitecte barceloní Joan Rodon, constructor del nou edifici del Museu de Lleida. Sant Llorenç té molts edificis similars als de la Seu Vella perquè van ser construïts a la mateixa època. Portalada porticada i la torre campanar. Llanterna de l'antic convent dels carmelites. Té el magnífic retaule de Sant Llorenç de l'Escola de Lleida, original amb pedra (abans policromada) des del segle XIV. En aquest temple no s'ha interromput

mai el culte i ha funcionat dues vegades com a catedral. Té una tonalitat fosca, de brutícia a causa del llum de les espelmes. S'observa el martiri del sant, amb les graelles i les diferents escenes de la vida i mort del Sant dins dels tres pisos i quatre carrers de què consta el retaule que és una barreja d'arquitectura i d'escultura, on no hi ha cap espai lliure. Els àngels a dalt de tot duen els instruments del martiri de Jesús. Al costat hi ha el retaule de Santa Llúcia, capella privada de la família Montsuar, amb un símbol muntanyenc. El retaule va ser realitzat també per un escultor de l'Escola de Lleida.

Exposició Romans a Ponent

A la sala d'exposicions temporals fins el 14 de gener de 2024 es va poder visitar la petjada romana a Ilerda, (Lleida) Iesso (Guissona) i Aeso (Isona). L'exposició intenta explicar com vivien els pobladors ilergets abans de l'arribada dels romans, amb el problema que no hi ha restes arqueològiques de l'època, llevat d'unes monedes, en el cas d'Ilerda. Durant la Segona Guerra Púnica, els romans es disputen el control amb els cartaginesos, que tot i l'ajuda dels ilergets, són vençuts pels romans que liquiden els seus cabdills In-

díbil i Mandoni. Els romans ocupen el territori per expandir la seva cultura, amb la llengua al capdavant, important el seu patró de ciutat romana, organitzada de forma octogonal, al voltant de dos carrers importants: decumanus (d'est a oest) i cardo (de nord a sud). Analitza l'aspecte d'un guerriller ilerget, amb escut, llança, espasa i casc, i el compara amb un de romà, més ben preparat i millor protegit amb cuirassa, cota de malla i una espasa llarga de fulla recta, amb casc, punyal i una javalina per llençar contra l'enemic, en cas de no encertar l'objectiu, es trencava i no podia ser reciclada. Més nombrosos i

ben organitzats es van imposar. L'exposició mostra també escenes de la vida quotidiana, amb tauletes de fusta cobertes de cera on manifestaven els seus poemes i comunicacions segellades per tal que només les rebés el destinatari. A partir d'evidències arqueològiques, unes infografies mostren com podria haver estat la Ilerda romana, ciutat o vil·la romana que requeria del seu entorn agrícola, amb produccions de vi, oli, cereals, les pastures dels ramats, la fusta dels boscos. El Pont

Vell d'origen romà, el riu Segre anomenat Sícoris, navegable, amb rutes comercials, i el Noguerola. Hi ha espai per l'embarcador, de càrrega i descàrrega dels vaixells. A la plaça de Sant Joan hi havia el fòrum d'Ilerda, amb la cúria, la basílica i el temple. El decumanus seria l'actual carrer Major fins arribar als 2.400 metres quadrats de termes públiques, que estan ben documentades però cal museïtzar. Els banys romans foren el símbol del benestar, de la romanització i de la vida social a les ciutats.

Sortint de la muralla, hi hauria la necròpoli (on avui hi ha l'estació de l'AVE), amb tombes i làpides romanes descobertes el 1926. Un altre àmbit d'estudi fa referència a finals de la República i començaments de l'Imperi. Les lluites pel poder es concentren en la batalla d'Ascoli, on per primera vegada surt el terme ilerdenses. Els guanyadors van premiar els mercenaris guerrers ilergets amb la ciutadania romana, de manera que els van canviar de nom, romanitzant-los. I, la batalla d'Ilerda que va

enfrontar Juli César amb Pompeu Magne, que controlava el turó de Gardeny. Tot i el desconcert inicial la victòria va ser de César, que poc després seria assassinat i el poder va passar a mans d'Octavi August, que ha passat a la història com el veritable creador del gran imperi romà: va ser la primera globalització, amb una mateixa llengua, xarxa viària comuna, comerç generalitzat, exèrcit organitzat sota el mateix patró, models de ciutat iguals i fins i tot el mateix valor monetari. Finalment, vàrem contemplar com era l'habitatge o el domus a les ciutats romanes de l'interior de Catalunya i la producció de ceràmiques sigil·lades locals en l'època imperial.

Petita exposició Joan Oró i Salvador Dalí

Gràcies al mecenes Antoni Gelonch es va poder inaugurar el 19 de desembre de 2023, l'exposició Oró-Dalí, amb obres de la seva col·lecció. En motiu del centenari del científic Joan Oró (nascut a Lleida el 26 d'octubre de 1923) que s'intercanvia obra amb Salvador Dalí, ja que van ser molt amics. Dalí

va realitzar algunes peces artístiques expressament per Joan Oró, com portades de llibres o presentació a congressos. És molt bonica la pintura que tracta sobre l'escala de Jacob, una espiral que representa l'estructura de l'ADN, amb els portadors d'informació sobre la genètica humana. Misticisme entre l'art i la ciència.

Setmanes d'Art de les Galeries d'Art de Catalunya

Diàlegs entre obres de la col·lecció permanent i d'altres obres creades expressament. N'hi ha sis: la primera fa una reflexió sobre la mort que dialoga amb l'enterrament de la sítja. Una segona, moderna, fa referència a una dona

fortament arrelada a la terra que feia la tasca dura de moldre els cereals i dialoga amb una obra ilergeta. Una altra de les obres que dialoguen amb els símbols cristians, feta per una artista francesa que treballa amb materials simples com el porexpan, que representa el símbol de la creu en les diferents cultures d'arreu del món. Un altre diàleg representa la dualitat d'un pintor del segle XX, Josep Maria Garcia-Llort, que mostra una monja posseïda, amb el diable en actitud amistosa, que contrasta amb el tractament de la bèstia totalment sotmesa i maltractada. Una curiositat d'una altra obra dialogant simula una custòdia amb una visió moderna, amb elements feministes molt remarcables al costat de la custòdia renaixentista.

Visita a Agramunt

Jordi Sardans Farràs
Fotografies: Jordi Maymó

Església de Santa Maria

Catalogada al segle XIII és de les més notables de l'escultura romànica catalana després de Ripoll. Pertany a l'Escola de Lleida. Segons Josep Llobet, president dels AARB, el seu desenvolupament es situa sobre el 1200, a cavall dels se-

gles XII i XIII. La data exacta de la construcció de la portalada és objecte de molta literatura, tenint en compte les diferències estilístiques, les estructures dels capitells, les arquivoltes que evolucionen cap el gòtic. La data d'inscripció que hi ha sota l'escultòric central diu 1283, de manera que és probable que es realitzés en dues fases, la primera cap al 1230 i la segona el 1283. En la primera etapa, els escultors provenien del Lenguadoc, que explica la clara influència tolosana en l'obra. Formalment, la portalada es conforma arran d'un bloc que sobresurt de la façana - muntada en un altre lloc i transportada després, com la de Ripoll que feta en uns tallers per ara desconeguts, la van comprar i la van posar a Ripoll-. Darrera d'aquesta portalada han sortit pintures

anteriors. La cornisa està coronada amb mènsules, amb vuit arquivoltes de degradació, ben decorades, que es recolzen en columnes de capitells ornamentats, amb relleus descansant esculpits. Es tracta d'una de les parts més interessants de la portalada tant per la qualitat de l'execució com per la temàtica en temes de bestiar, lluites, motius vegetals i figuració humana. Pel que fa a les arquivoltes, cadascuna d'elles presenta un perfil diferenciat amb elements geomètrics amb zig zag, els tors anellats, les puntes de diamant, els arquets entrecreuats, combinats amb d'altres figures femenines ajagudes, coronades i amb atributs diversos. Però, podrien representar els virtus o figures femenines encerclades en palmetes i actitud d'orar, o amb trenta personatges

que representen les jerarquies celestials, com els monjos, querubins, àngels i profetes, entre d'altres. El conjunt central del 1283 té al centre la marededeu i el nen, davant de l'Epifania.

Església amb carreus molt treballats, de tres naus i unes arcades de transició al gòtic. A l'interior, cal remarcar el retaule barroc de la Mare de Déu del Roser del segle XVII, un dels pocs que es conserven sencers a Catalunya. El de la

Mare de Déu dels Socors consta de tres carrers, amb un banc i tres pisos d'alçada. El banc no té decoració. Es tracta d'un retaule d'estil baron, el que Martinell anomena Barroc salomònic (1660-1730). El retaule va romandre a la capella fins al 1834, quan va ser cedit per 300 lliures a la confraria de la Mare de Déu del Castell i traslladat a l'absis lateral del costat de l'epístola, on era conegut com el retaule de la Immaculada Concepció.

Refugi antiaeri

Sota l'església hi ha un refugi antiaeri de la Guerra civil espanyola que fou recuperat durant les obres de restauració del temple de l'any 2005. El refugi segueix la nau central i el creuer del temple, amb una galeria llarga de 34 metres i una transversal de 28,4 m. Inclou una mostra permanent sobre la vida quotidiana de la població abans de la guerra i els bombardejos que va patir la població entre l'abril del 1938 i el gener

del 1939. Hi cabien unes 30 persones.

Vestits medievals a l'Ajuntament

Dins la sala de plens de l'Ajuntament del costat, es conserven uns vestits medievals considerats peces civils tèxtils de les més antigues de Catalunya, que es van trobar durant la restauració de les obres de la façana nord de l'església de Santa Maria d'Agramunt el 1996, en obrir el sarcòfag de pedra ubicat en la part baixa del campanar, a dins es van trobar dos cossos parcialment momificats: un home i una dona. Segons l'estudi antropomòrfic són dos individus d'entre

20 i 30 anys que hi van ser enterrats amb les seves vestimentes. Es tracta d'una roba civil del segle XIV bastant ben conservada.

Xocolata Jolonch

A Xocolata Jolonch mantenen la tradició xocolatera des de 1770. La seva especialitat és la xocolata a la pedra. Hi ha fotografies dels propietaris des del 1958.

Museu Vicens

El petit Museu del Torró i la Xocolata d'Agramunt va ser obra d'Àngel Velasco, el propietari de Torrons Vicens, als baixos de l'antiga casa de Ri-

card Vicens. El guia Jaume Marvà va explicar la història de l'elaboració del torró d'Agramunt i de la xocolata a la pedra. En tots els anys de tradició torronaire d'Agramunt i quan ja es feia la Fira del torró i la xocolata, encara no existia el museu.

Finalment, cinc audiovisuals sintetitzen la història dels Torrons Vicens des dels tradicionals mestres torronaires fins a l'actual expansió internacional, així com l'elaboració de les diferents especialitats dels torrons, amb més de 300 varietats, amb l'obrador i venda arreu de Catalunya, sobretot a la Fira de santa Llúcia de Barcelona.

Inauguració de l'Espai Romànic i exposició de capitells de Michel Desmier

Jordi Sardans Farràs
Fotografies: Joan Badia

Michel Desmier Oliveres va fer una interessant conferència el passat 2 de febrer sobre els capitells romànics a la Catalunya Nord i Ripoll, organitzada pels Amics de l'Art Romànic del Bages (AARB) al vestíbul de la Biblioteca de l'Ateneu

Les Bases, que coincideix amb l'obertura de nou local de l'entitat, que ha cedit la seva bibliografia a la biblioteca, per a ús dels seus lectors. Michel Desmier és historiador de l'art, fotògraf autodidacte i guia conferenciant. Polifacètic i transfronterer, és conscient que "tenim un patrimoni comú, amb protagonistes com l'Abat Oliba, que ho va ser de Sant Martí de Cuixà, de Ripoll, de Sant Martí del Canigó i bisbe de Vic". Admet que no té formació fotogràfica, per tant és autodidacte i el guia el seu ull a través de la mirada. Intenta reflectir les emocions que sent respecte d'aquestes escultures que admira. Així que proposa compartir la seva mirada, perspectives i emocions, a través de les fotografies. Des de fa poc temps combina l'art fotogràfic amb l'art de la pintura al tremp, que li

va bé per l'estudi i experimentació de l'art romànic. Proposa la dualitat entre la Catalunya Nord, i la Catalunya Central i el Ripollès, mitjançant les divergències i similituds. Per què es fa un lleó igual a Camprodon i a Elna o Sant Miquel de Cuixà? És una qüestió que Marcel Durliat, historiador de l'art de la Universitat de Tolosa al segle XX, ja s'hi havia interessat. Va trobar un taller que es va desplaçar del Conflent cap a Camprodon. Bona part dels capitells estudiats són enigmàtics i "no coneixem l'artista medieval que va crear de la seva mà aquests capitells", però sí "que podem seguir l'evolució d'un taller." Per exemple, a la Catalunya Nord, coneixem l'evolució de l'estil del taller Rosselló Conflent, que abraçava Sant Miquel de Cuixà, Vilafranca de Conflent,

Nota dels Amics de l'Art Romànic del Bages:

Informem que a la reunió de Junta de Govern de la Coordinadora de Centre d'Estudis de Parla Catalana - CCEPC - celebrada aquest dilluns 8 d'abril de 2024, es va acordar l'adhesió de l'entitat Amics de l'Art Romànic del Bages, a l'esmentada Coordinadora.

A efectes operatius ens consideren membres de ple dret de la Coordinadora, tot i que caldrà la ratificació de l'Assemblea General de la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana de l'any 2025

AMICS
DE L'ART
ROMÀNIC
DEL BAGES

Coordinadora
de Centres
d'Estudis de
Parla Catalana
CCEPC

Cornellà de Conflent fins a la catedral d'Elna, l'última obra del darrer quart del segle XII. Desmier va convidar a tots els assistents a la inauguració de l'exposició anar a veure els capitells de tots els llocs esmentats. L'exposició és una tria sobre 200 obres i aspira que cada persona hi pugui donar la seva mirada personal, tenint en compte les similituds que hi ha entre un lloc i l'altre. No hi ha dubte que l'exposició va despertar una enorme curiositat entre els assistents.

Francesc Serra, delegat de Cultura de la Genera-

litat a la Catalunya Central, va felicitar-se de les activitats que organitzen els AARB que "contribueixen a difondre i posar en valor el nostre patrimoni" i assenyala encertadament que el Bages és un país de romànic i de barroc, tot recordant que ja s'ha acabat el Museu del Barroc a Manresa, que s'inaugurarà el 21 de febrer, festa de la Llum. Considera molt interessant l'exposició que demostra que els romànics també picaven pedra. "Aquells picapedrers van fer uns capitells que ens encandilen a tots". Valora la connexió nord-sud i el

fet de rebre les mateixes influències. Marc Aloy, alcalde Manresa, recorda que té una tarda molt intensa: "Aquesta és la primera inauguració de les tres que tenen lloc avui: la de Gravats de Joan Vilanova i una exposició de fotografies de la britànica Alison Jackson al Casino". Sobre l'exposició de Michel Desmier diu que "retrata detalls precisos del romànic que podem contemplar i que s'emmarca en la feina que des de fa 40 anys fan els AARB, per difondre mitjançant, excursions, conferències o exposicions, molt concorregu-

des, quan costa molt fer participar la ciutadania en actes, xerrades i cursos. Us felicito per donar a conèixer el patrimoni d'època medieval i portar l'exposició al vestíbul de la biblioteca de l'Ateneu, dins d'un espai que podrà visitar moltes persones."

Desmier va parlar del projecte Vioguia, amb Violant Bonet, també present a l'acte, restauradora de béns culturals, apassionada de cuidar el patrimoni, amb qui proposa conjuntament una nit romànica, com ja es va fer l'any passat: es proposa un monument romànic desconegut sobre el panorama pictòric català: ella, un tall de pintura al fresc romànic i ell un taller de pintura al tremp d'ou, per les xarxes socials. Tot seguit va començar l'explicació de l'exposició pel vestíbul d'entrada a la biblioteca, on observa una primera convergència entre dos capitells: un fragment de la portalada medieval de la catedral de Vic, ja desapareguda, i un capitell

inestimable del claustre d'Elna, l'últim testimoni al Rosselló. No deixa de ser una reinterpretació del capitell romà antic. Un altre, és del mon dels lleons, el d'Elna amb una forma corba, tan característic del lleó de Cuixà. També hi ha convergència perquè es tracta de la continuïtat del mateix taller. Aquesta composició dels lleons és a Querol, al Ripollès, amb una convergència amb un to diferent, característic dels tallers de Ripoll. Un altre capitell de Camprodon, col·locat sota l'arc de l'altar, presenta sirenes d'ocells, tema iconogràfic freqüent entre el nord i el sud: n'hi ha a Elna i Cornellà de Conflent. Aquestes sirenes són originals de l'antiguitat grega, mentre que les sirenes de peix venen de les regions septentrionals del nord d'Europa.

Hi ha un conjunt de pintures al tremp d'ou, amb formats petits, que presenten detallets d'aquests capitells, ex-

cepte les dues primeres pintures que estan inspirades en el frontal de Sagàs i un porc senglar de l'exposició d'art medieval. Es pot reconèixer el barbut, de cara sàvia, al capitell d'Elna, el riu de Santa Maria de Lluçà. Els colors vius de la sirena ocell fa que ens hàgim d'imaginar els actuals capitells amb policromies. Als ulls hi van incorporar una bola de plom per intensificar la mirada. El repte que es planteja l'autor és intentar imaginar-se com els artistes medievals s'emportaven dibuixos, quan els tallers de nord i sud tenien relacions, però no sabem quins perquè són anònims.

Un altre capitell molt interessant es va fer pràcticament en sèrie i són pràcticament iguals els de Ripoll i Elna: de fulles del camp, en la cantonada del capitell. L'enigma és com passa els 150 quilòmetres que hi ha entre Elna i Ripoll. Es pot admirar el treball de les eines sobre la pedra

dura i freda del Pirineu on s'endevinen els cops de ganivet del picapedrer en els capitells de Querolbs. Alguns d'ells es van policromar i oxidar. Un altre, tan característic del nord i del sud, amb fulles d'aigua, a la cantonada les volutes, que demostren la continuïtat de l'època romana, però amb un afegit a la cara esculpida a cada cantó del capitell, amb diverses expressions, que són complicades per la complexa iconografia, sovint de caràcter simbòlic, i encara ple de qüestions pendents.

Tot seguit, en el món de bestiar, fa una selecció, amb la famosa sirena ocell pintada, cara rodona i llisa a Elna, una escultura que es pot re-

conèixer entre mil, però també semblant amb el famós capitell de Camprodon, situació que va portar a Durliat a fer-se moltes preguntes. Va ser un encàrrec en què van enviar els capitells al Ripollès? Hi ha d'altres casos en què la dualitat és perfecta entre el Ripollès i el Conflent, on la canònica de Cornellà, estava al costat del palau d'estiu del comte de la Cerdanya i Conflent. Es tracta d'una església reduïda del plànol de Santa Maria de Ripoll, que demostra la seva importància. Sobre la portalada, hi ha uns capitells preciosos, un dels únics timpans romànics de la Catalunya Nord esculpit, amb una iconografia de la Verge Maria. Es tracta d'una església excepcional. Hi

ha uns lleons alats, que possiblement representen Marc evangelista, però falta una resposta definitiva. La manera de fer els lleons a Cuixà i Vilafranca de Conflent tenen relació directa amb les forges de Vilafranca i el taller del claustre de Cuixà és el mateix que va fer la porta gran de l'església de Vilafranca, mentre que la petita és del taller que va fer la tribuna de Cuixà. S'hi observen dues mans i dues campanyes de construcció diferents. En el monestir romànic de Santa Maria de Lluçà s'hi pot reconèixer la pedra sorrenca de la Catalunya Central, on s'endevina tota una resta de policromies.

L'exposició també proposa parlar de Ripoll i de la perspectiva del claustre, que remarca que mai no és un espai perfectament quadrat, sinó com a claustre totalment trapezoidal, com també a Elna o Sant Miquel de Cuixà. Hi ha molts elements a ubicar dins la nova tribuna de Sant

Miquel i d'altres peces esculpides que van ser robades o desplaçades a Nova York. En vies de solució d'aquest trencaclosques mitjançant un puzzle gegant per fer-ne una reconstrucció definitiva. Aquesta tribuna gegant de Cuixà es va fer servir com a model per la famosa tribuna de Serrabona, on es mostra molt bé la separació litúrgica. Van copiar capitells de fulles llises, que s'espera treure quan es dugui a terme el nou projecte de tribuna, amb dues funcions: la separació litúrgica de l'església dins del cor dels monjos, que és un mon tancat. Des de la tribuna s'accedeix a un balcó, amb espai per cantar o fer litúrgia de cants. En el mon romànic català hi ha molta feina per fer perquè hi ha moltes zones de dubtes i ombres. Desmier Oliveres va explicar que el comitè transfronterer de Cuixà, entre Vic, Girona i Barcelona treballa cada dia intensament en la millora dels coneixements sobre

el romànic. També va convidar als assistents a descobrir els capitells del Bages, des de Sant Benet a Santa Maria de l'Estany i comparar-los amb els de Ripoll i la Catalunya Nord, on hi ha un barroc excepcional, ja que no hi va haver la guerra civil espanyola. Recordar també que l'escultor manresà Josep Sunyer, autor dels retaules de Prada i d'altres esglésies del Conflent és una de les figures més importants del barroc català i un dels artistes més admirats a la Catalunya Nord, on hi ha barroc de molta qualitat.

Nascut a Ceret, Michel Desmier es va llicenciar en història de l'art i arqueologia a la Universitat d'Estrasburg. De retorn a la Catalunya Nord natal va fer un màster d'història de l'art medieval a la Universitat de Perpinyà. Gràcies al seu tiet, fotògraf professional, va descobrir la fotografia. Des del 15 de gener de 2020 és oficialment guia conferenciant. Participa al Ca-

hiers de Sant Miquel de Cuixà amb un portafolis de fotografies de diversos indrets romànics. Es tracta d'una publicació científica que es dona a conèixer després del cicle de conferències internacionals (les jornades romàniques) que s'organitzen anualment a l'abadia de Sant Miquel de Cuixà. Treballa com autònom, per compartir el romànic i el patrimoni amb el públic en general. Participa de la idea del jardí romànic entès com un jardí patrimonial medieval que a través d'un entorn natural redescobreix la bellesa i és font d'inspiració per la humanitat que ens va deixar aquest llegat. És tot un mon fascinant per descobrir i la raó per la qual proposen altres maneres de viure el romànic, col·laborant amb institucions locals, participant en campanyes com Vioguia (Violant Bonet), restauradora d'art i particulars. Proposen tallers de pintura, calligrafia, experiències romàniques

La història és la memòria col·lectiva

Miquel de Crusafont i Sabater
Fotografies: Josep Llobet

Cada persona individual està dotada de memòria. És un ajut fonamental que ens consolida l'experiència. Ens impedeix de caure en paranys o errors ja detectats, o a defugir segons quin tipus de persones i, contràriament, mantenir el contacte amb d'altres. En definitiva, és un element bàsic per a poder dirigir amb seny la nos-

tra vida gràcies a uns coneixements i unes experiències acumulades per l'educació i per les vivències personals.

A nivell col·lectiu també existeix una memòria, però com a element que ultrapassa àmpliament la vida de cada persona no la podem tenir tots present d'una manera tan senzilla. Aquesta memòria col·lectiva és el que en diem la Història i gràcies als documents i als testimonis existents, la podem estudiar, sistematitzar i interpretar.

Cada poble té la seva història i la humanitat en conjunt també té la seva, però per a conèixer-la cal llegir-ne les conclusions en llibres que mostrin tenir fiabilitat. És tan àmplia, d'altra banda, que podem dir que no sols l'hem de llegir, sinó que l'hem d'estudiar i memoritzar, almenys en els seus trets essencials,

i així la fem nostra. Els pobles que no s'esforcen a conèixer la seva història esdevenen desmemoriats i, per tant, estan condemnats a repetir una i altra vegada els mateixos errors.

Pel que fa a Catalunya, la situació és molt greu. Als que vàrem haver de fer els estudis durant la dictadura franquista no ens va arribar gairebé res de la història del nostre país. Només unes brevíssimes pinzellades sobre Jaume I el Conqueridor i el timbaler del Bruc. Amb la pseudodemocràcia que vivim les coses no han pas millorat gaire. Sovint la Història de Catalunya és una assignatura optativa que inicia el seu relat al segle XVIII, és a dir, quan ja érem una colònia espanyola. Però el geni i les capacitats dels catalans es varen demostrar justament abans, és a dir, quan ens regiem per nosaltres mateixos i d'acord

amb la nostra mentalitat i els nostres principis.

Durant gairebé mig segle han passat per les aules milions de catalans i d'immigrants als quals no se'ls ha fet conèixer absolutament res del país on vivim. El cas és que els catalans tenim una història important, brillant fins i tot i, sobretot, molt més europea: democràtica, productiva, innovadora i amb lleis avançades...en contrast amb altres països propers, de tall absolutista i improductiu. Però si no coneixem el nostre país difícilment el podrem estimar. I pel que fa als immigrants, els mancarà el lligam sentimental amb una terra que mereix d'ésser estimada per haver estat una dels més avançades d'Europa. I això és fonamental perquè una persona vinguda de fora decideixi a optar per la nostra llengua, de manera que les conseqüències són especialment negatives i la nostra parla cada vegada és més residual.

Tot això ve a tomb perquè fa poc vàrem presentar a l'Ateneu manresà i dins dels actes dels Amics de l'Art Romànic del Bages, el nostre llibre Les monedes de les terres catalanes (Ed. Brau, 2023). Amb ell, hem mirat de presentar la nostra història a partir, entre d'altres, d'un element molt significatiu com ho és la moneda. Les peces monetàries foren el diner del seu temps, però ara s'han convertit en uns documents històrics de primera línia perquè són un instrument d'ús quotidià i que es mou en l'espai del comerç, el fisc, la producció i la

vida quotidiana i, per tant no és un testimoni mut sinó extraordinàriament expressiu.

Sumant, doncs el testimoni monetari a les altres fonts podrem veure, per exemple:

1-Durant cinc segles els grecs, gràcies a les seves colònies de Roses i Empúries (les úniques de la Península Ibèrica), tingueren un contacte pacífic i, per tant una capacitat d'influència enorme sobre les tribus ibèriques que poblaven llavors les terres catalanes. Ens ho fan veure unes dracmes de plata d'aquestes dues colònies i és gràcies a elles que podem veure físicament, com la moneda, la ciència, l'esperit democràtic i el sentit comercial varen impregnar la mentalitat d'aquells primers catalans i la feren progressar fins al nivell de la cultura més avançada del seu temps.

2-Carlemany (que també ens deixà les seves monedes de Barcelona, Girona Empúries i Ro-

ses) ens va rescatar del jou musulmà de tall absolutista i ens apropà a Europa i que els comtats catalans independents que en va eixir després, hi trobem unes monedes, especialment a Vic i a Besalú que són artísticament del més alt nivell en el context del seu temps. També foren els carolingis els que ens deixaren la divisió en comtats i el sistema de comptar amb lliures, sous i diners que regí a tot Europa, excepte a Castella on hi havia el sistema del maravedí, d'arrel àrab, que produïa l'empobriment sistemàtic dels estalviadors i, per tant d'unes classes mitjanes gairebé inexistents.

3-A partir del s.XI, els catalans varen anar adquirint territoris en l'espai occità, que ocupava el terç del sud de la França actual. Els occitans, amb les seves colònies gregues en el passat (Marsella i d'altres) eren molt semblants a nosaltres i la seva llengua ens resulta del tot entenedora. Monedes

catalanes fetes a Carcassona, a Montpeller o a Marsella ens demostren la realitat d'aquell domini. Però també ens diuen que els catalans vàrem consolidar el nostre sentit productiu, la nostra capacitat comercial, la nostra vàlua naviliera i l'estructura política que repartia el poder polític entre el sobirà i una oligarquia comercials gràcies als occitans. Ells exportaven productes de gran valor afegit com ara els vins, encara avui famosos o els tints per als teixits i havien creat unes oligarquies fortes i tenien el poder compartit. Foren aquests factors els que ens farien forts i poderosos en els segles següents, encara que l'intent d'un estat catalanooccità vagi acabar fracassant.

4-Si Jaume I (1213-1276) consolidà l'espai català peninsular, amb les conquestes de València i Mallorca, des del seu fill Pere el Gran (1276-1285) l'expansió es fa per via marítima amb la

conquesta de Sicília, i en regnats successius, de Sardenya, Nàpols i els ducats grecs. Els catalans exportem teixits i productes de la terra, captem espècies que reexportem i adquirim productes de luxe, solcant amb seguretat una Mediterrània que dominem. Ens ho diuen les monedes dels nostres nous territoris, que porten l'estampa de les quatre barres i ens ho demostren les cinc vegades que Roger de Llúria va derrotar les esquadres franceses o els papes, catalans de València, com es deia llavors.

I podríem posar alguns altres exemples de l'eficiència, la capacitat d'iniciativa i també el grau cultural dels catalans en tots aquells temps.

El model democràtic, productiu, europeista i comercial dels catalans és el que avui considerem òptim i cap on tendeixen tots els països avançats. Però també vàrem saber ésser pluralistes i prendre, quan va caldre, so-

lucions descentralitzades pròpies d'un esperit de llibertat i de capacitat d'actuació responsable. Podríem posar-hi aquí les emissions municipals monetàries en un període de crisi (s. XIV-XVII) o la resposta de Catalunya durant la República Catalana del 1640-1652, quan ens desfèrem del jou castellà i mantinguérem una estructura republicana que molts historiadors encara no han entès. El resultat no fou una derrota: els catalans vàrem tornar al si de la monarquia dels Habsburg, però l'intent del Comte-Duc d'Olivares de provocar-nos a fi que ens revoltéssim i així poder-nos esclafar militarment els va fracassar gràcies a la nostra perspiciàcia cercant l'ajut francès. No es mantingué la república, però si el respecte per les nostres lleis i institucions, de manera que l'assaig de convertir-nos en súbdits derrotats i, per tant, fàcils d'extorquir fiscalment, com es va fer després de Felip V i com

es segueix fent avui, els va fracassar. I és aquesta la nostra gran victòria, el 1652.

Totes aquestes lliçons històriques, que hem pogut presentar en part pel testimoni monetari, demostren que els catalans tenim talent, capacitat d'iniciativa, vocació productiva i comercial i, en definitiva, unes condicions suficients i sobrades per a poder viure a la nostra manera.

Els catalans tenim un futur, sempre que siguem capaços d'establir lligams estrets amb València i Mallorca territoris als quals hem d'ajudar a desfer-se de la tutela externa i a completar una Renaixença que ells no varen tenir. És aquesta la causa del seu retard, però també és clar que va avançant la seva consciència de poble i que nosaltres els ajudem ben poc.

El llibre que he comentat explica molts temes que els historiadors de síntesi toquen ben poques

vegades i pot ajudar a prendre consciència de la nostra vàlua i capacitats, uns elements bàsics per a poder encarar un futur diferent i propi que no és fàcil, però que només depèn de la nostra unitat i de la nostra tossuderia, acompanyades de les circumstàncies històriques avinents, que cal saber identificar i aprofitar.

El monestir de Montserrat prepara la celebració del Mil·lenari

Jordi Sardans Farràs

Fotografies: Josep Llobet

No sempre es té l'oportunitat de viure un Mil·lenari i Montserrat vol celebrar-lo com es mereix l'històric monestir. Lluís Baulenas, director general de relacions institucionals i estratègia corporativa a l'Abadia de Montserrat, explica que es commemora la fundació del monestir i la presència ininterrompuda de mil anys de la mateixa comunitat de monjos, amb matisos. El 1811 van marxar en ser expulsats pels francesos, però van tornar el 1840 els mateixos que

hi havia hagut. És una època de danys materials. El 1936, Montserrat queda requisat per la Generalitat de Catalunya i els monjos han de marxar. 23 són assassinats i els altres no poden tornar fins el 1939. En uns casos es fan malbé pedres i en d'altres persones. En pocs monestirs europeus s'ha donat aquesta presència ininterrompuda.

El monestir de Montserrat és un tresor històric que “volem que sigui competitiu amb la meravella del Museu de Montse-

rrat,” afirma Baulenas. A més de la Basílica i la Mare de Déu, l'espai natural de la muntanya es complementa amb el nou espai immersiu de la nova tecnologia, amb tres ambients: el primer ha d'explicar Montserrat, el segon els monjos, amb la creu, l'arada i el llibre, i el tercer, l'espiritualitat i la cultura. Es pretén cridar l'atenció dels visitants, especialment dels joves, “tot preservant els murs que han de quedar tal com estant perquè tothom els pugui veure amb la magnificència de la forma en què es construïa abans.”

Documentalment, el primer esment sobre Montserrat és del 888. El 945 es considera la data fundacional del monestir de Santa Cecília. Hem d'esperar al 1025 perquè l'abat Oliba de Ripoll i bisbe de Vic, fundi el monestir montserratí. En arribar els monjos hi havia tres ermites més: Sant Iscle, dins del jardí i en procés de restauració, Santa Maria i Sant Pere, segurament a Monistrol. Una versió bucòlica diu que l'Abat Oliba entenia que formava part de l'Abadia de Ripoll i com que hi ha un pelegrinatge a la marededeu, “anem-hi a fundar un monestir.” La historiografia explica que ja existia Santa Cecília, tot i que era d'un altre orde, i sembla que volia ocupar unes terres que no li pertanyien, de manera que van venir uns altres monjos que tenien clar que les terres formaven part de l'Abadia de Ripoll. Com que l'exèrcit francès va cremar els arxius, falta documentació per saber-ho amb certesa.

El 1493, per ordre de Ferran el Catòlic, Montserrat va passar a dependre de la congregació de Valladolid, que hi van enviar catorze monjos de l'orde de Sant Benito i durant uns segles es van succeir abats catalans amb d'altres de castellans. Baulenas que valora la part positiva de la nova situació, defineix la figura contradictòria de Garcia Jiménez de Cisneros, com l'abat que va dir que un monjo s'ha de culturitzar i per fer-ho cal que sàpiga llegir. A més havia de saber escriure. Faltaven llibres, que es van editar a les imprentes. Remarca que una de les primeres de l'Estat va ser a Montserrat.

Buscar suports

Des del 1997, l'abadia de Montserrat va promoure una fundació, amb la intenció de canalitzar els suports, institucionals i d'empreses, així com les accions culturals i socials que s'hi portaran a terme a partir del mes d'octubre

d'enguany. Una de les actuacions indispensables que ja s'ha realitzat en el monestir ha estat la millora de les seves infraestructures, amb l'obertura i descoberta dels murs del nou museu que permeten ampliar en uns 800 metres quadrats les seves dependències. La Fundació 2025, que presideix l'abat Manel Gasch, va designar recentment Lluís Baulenas, director general de relacions institucionals i estratègia corporativa a l'Abadia de Montserrat, responsable del dia a dia en l'organització dels actes del Mil·lenari, que hores d'ara ja estan confirmats en un 85%. Més enllà de l'atractiu històric, turístic o espiritual, el monestir de Montserrat té altres valors paisatgístics o geològics. Baulenas explica que s'intentarà donar una pinzellada global, per si el Patronat considera oportú encabir-ho dins dels actes del Mil·lenari. En aquest sentit, se li va oferir la possibilitat de

contactar amb el Geoparc Mundial Unesco de la Catalunya Central, ja que es tracta de la muntanya més emblemàtica de Catalunya. Va suggerir que “a través del Mil·lenari li podríem donar empenta,” i de fet, va confirmar que “ho estem mirant de potenciar a través del Consell Comarcal del Bages, per si es pogués relacionar amb unes jornades internacionals de geoparc”. Pel que fa als AARB vam plantejar dues possibilitats: dedicar una de les sessions tradicionals de Música i Romànic a la Sala Gòtica del monestir i la celebració d’un simpòsium històric o taula rodona, amb la publicació o no de les ponències en funció de com vagin les jornades. Baulenas va avançar la celebració de tres taules rodones, jornades o conferències sobre “Montserrat i l’art,” a Barcelona i conjuntament amb el Museu Nacional d’Art de Catalunya; “Montserrat i la música,” i una altra “Montserrat, em-

presa i valors,” per la regla de Sant Benet i les similituds que hi ha. Joan Vilamala es va comprometre a fer l’Auca del Mil·lenari de Montserrat. La filosofia del Patronat és anar llistant totes les activitats que es facin en el Mil·lenari. Així, fins i tot es va parlar de la possibilitat de fer una trobada d’sketching, on es dibuixa amb bolígraf o altres estris dins d’un quadern, que podria servir per fer el Calendari de Serra d’Or del 2026.

Infraestructures

Des de la tardor de l’any passat, l’Abadia de Montserrat va començar a mostrar a col·lectius interessats la conservació dels murs gòtics del monestir medieval, a sota de la plaça de Santa Maria i les impressionants jàsseres dissenyades per l’arquitecte Josep Puig i Cadafalch que van servir per construir les places, entre els anys 1929 i 1933. L’espai creat va ser utilitzat com a res-

taurant. El 1982 l’edifici va ser rehabilitat com a museu, l’any 2004 es van executar les obres del reforç estructural i remodelació de les places de Montserrat, projecte de l’arquitecte Arcadi Pla Masmiquel, amb nou accés i entrada al museu. En les obres també va intervenir-hi l’arquitecte tècnic manresà Jaume Soldevila Ribera, concretament en el reforçament de les bigues. Durant la col·locació dels pilars van aparèixer restes dels antics murs, que l’Abadia, amb bon criteri, va demanar que fossin memòria visible del passat monàstic, alhora que s’adonava de la necessitat de l’ampliació del museu, així que van demanar al Ministeri de Foment que a més del reforç estructural per construir la llosa de la plaça, es conservessin les parets gòtiques del monestir i l’acabat interior, així com la construcció d’una escala d’accés i la neteja de les instal·lacions. El novembre de 2011,

Soldevila intervé en la restauració del claustre gòtic. El març del 2012, Arcadi Pla porta a terme l’enderroc i la construcció de la llosa, a la plaça de Santa Maria, però queda pendent la consolidació dels murs i les connexions al museu actual, entre d’altres acabats.

El 2020, l’Abadia, en col·laboració amb la Diputació de Barcelona, encarrega la redacció del nou projecte d’ampliació del Museu a l’arquitecte manresà Jaume Soldevila Segura, amb dos objectius: connectar la nova sala amb el museu i consolidar els murs medievals. L’obra es va realitzar en sis mesos, entre finals de 2022 i començaments de 2023, a càrrec de la Constructora Calaf. L’actual museu va ser ampliat amb una nova entrada o vestíbul i escala d’accés, amb espais annexos, com l’ascensor i d’altres instal·lacions. La intervenció en els murs permet obrir noves dependències. Així, els més de dos milions

de persones que pugen anualment a Montserrat podran visitar el nou museu que recull una de les col·leccions d’art més importants de Catalunya i disposa d’un gran fons d’armari. No cal dir que Jaume Soldevila Ribera també va participar en aquest treball minuciós, de la mà del seu fill. Soldevila Segura va assenyalar l’objectiu principal de la seva tasca: “il·luminar els murs per remarcar-ne la seva importància, de

manera que la resta quedi com un espai neutre”. Soldevila pare va fer in situ les explicacions oportunes sobre les obres realitzades recentment: “Quan vam obrir les places, vam observar que a sota hi havia hagut el museu i abans el restaurant, on es va casar el fill de l’Agustí Cots, quan vaig estar de tècnic de la seva empresa Cots i Claret durant un any”. Hi ha un mur que separa el museu antic. A partir d’aquest

van retrobar els diversos murs de sota les restes del segle XIV, ja que en coneixien l'existència perquè l'arquitecte Puig i Cadafalch en va deixar constància en un informe que va lliurar a l'Institut d'Estudis Catalans. Per tant, retrobades sota la plaça, les restes del monestir medieval, es van centrar en els murs que els van sorprendre per les seves grans dimensions. Aquests van escairats seguint les característiques de la primitiva església romànica, amb l'absis orientat més cap el sol i el primitiu claustre per on s'accedia a les dependències i tancava una part del recinte monacal. Resta encara la portalada romànica, situada en un passadís a la dreta abans d'entrar a la basílica, com un dels vestigis més antics, que Josep Llobet, president dels AARB considera que "s'hauria de dignificar," tot i que Baulenas va afirmar que tenen "d'altres prioritats de més emergència".

En un dels nous racons

que s'han recreat, s'hi guarda "el pessebre dels manresans que va estar exposat al Casino l'any passat." Soldevila assenyala unes estructures que són els motlles del rebull de la façana, que es conservaven al museu en mal estat. També, d'un magatzem rònc de trastos vells, possiblement del segle XVIII, en "vam fer un nou accés". Van substituir l'escala per una altra. A remarcar en l'àmbit arquitectònic, la volta catalana que forma una cúpula. Soldevila explica també l'existència d'uns pilars, ja que abans a l'entrada de la planta baixa hi havia hagut un pàrquing. Aquests murs robustos aguantaven les jàsseres, "que vam reforçar, per poder treure les columnes i engrandir les dues sales existents. Les bigues no estan soldades sinó reblonades a l'estil de la Torre Eiffel, seguint les directrius de l'arquitectura invertida, en què tot el pes queda a sobre," segons ja havia dispostat l'arquitecte Puig

i Cadafalch. "L'estructura és molt sòlida i a mesura que anem baixant cada vegada és més diàfana", conclou Baulenas. Informa que al final hi ha la Sala Daura, que s'utilitza com a museu monogràfic, "i en el marc del Mil·lenari hi hauran dues exposicions, la del Palau Robert, per donar a conèixer la història de Montserrat i 'Mil anys d'Art a Montserrat,' d'obres inèdites del monestir". Soldevila també explica que van reformar l'antiga portalada d'entrada de cavalleria, "perquè l'actual camí de Monistrol d'ara no existia, sinó que venien per Collbató." Baulenas recorda que l'orde de Sant Benet obligava a donar allotjament i manteniment als pelegrins, amb els seus animals, per un màxim de tres dies.

S'observa també un interessant mur fet sobre la roca de la muntanya, (de metre i mig), que demostra que l'orografia del terreny ha marcat la construcció dels edificis

de Montserrat, acompanyant els carreus de la sala gòtica del segle XIV, segons els estudis arqueològics que també assenyalen que són "carreus semblants als de l'ermita de Sant Iscle". Van refer els murs i els pilars aguanten els sostres en forma de llosa. Ara els "nous" murs han quedat com si fossin un moble exposat, fins i tot el paviment de terra és pedra de basalt negre.

Baulenas considera que "pensàvem que el més antic és el claustre gòtic del segle XV, però vam poder apreciar els murs que aguantaven l'entrada

de l'antiga basílica, que segurament és l'església que quan van venir els monjos el 1025, queda fagocitada per la primera basílica amb una orientació diferent, de tal manera que els murs aguantaven el claustre dels llangardaixos." Els nous treballs acabats van descobrir que damunt els murs hi havia el claustre dels llangardaixos de finals del XIV, per on des del camí de Collbató s'accedia a l'atri daivat l'església romànica, d'una nau del 1036, ampliada el 1327. Els dos arquitectes, pare i fill, van donar molta importància a la conservació dels murs: "volíem que destaquessin al màxim, amb la il·luminació indirecta des del terra, amb pilars foscos i el paviment de basalt negre". De moment disposen de més espai lliure i la decisió "d'ampliar el museu és òbviament de l'Abadia de Montserrat." Baulenas aclareix que l'ampliació serà a l'altre costat de l'escala de cargol Puig i

Cadafalch, (situada on hi ha la torre més alta), escala que s'utilitzarà també, per una normativa de seguretat, com a sortida d'emergència. A l'altra banda, permet engrandir el museu per la Mongia i Sant Millán. "Ja tenim el pressupost i les obres acabaran al final del Mil·lenari."

Museu de Montserrat

Pel que fa al Museu la majoria d'obres exhibides són donacions, excepte la col·lecció d'icones bizantines que són una cessió. La millor pintura de la col·lecció propietat del Museu de Montserrat és Sant Jeroni penitent de Michelangelo Merisi Caravaggio, un oli sobre tela de 1605. El Museu segurament té massa quadres exposats pel poc espai que hi ha. Ara, amb l'ampliació té una oportunitat de refer-se i de mostrar moltes més obres, o si més no, bona part de les dipositades. Cal remarcar l'espai de pintura modernista

francesa del segle XIX i començaments del XX, amb Claude Monet, Alfred Sisley, Camille Pissarro, Auguste Renoir i Edgar Degas. Hi ha obres de pintors de l'Escola d'Olot, majoritàriament de Joaquim Vayreda. 22 pintures a l'oli del pintor modernista Ramon Casas (1866-1932); dos olis de l'etapa d'aprenentatge de Pablo Picasso: El vell pescador i L'escolà; els pobres d'Isidre Nonell o la pintura catalana dels postmodernisme amb Joaquim Mir. Del Noucentisme català, El ramat de Joaquim Sunyer o Entre sardana i sarda-

na de Xavier Nogués. Pel que fa a les obres d'avantguarda, la més estel·lar és Acadèmia Neocubista, de Salvador Dalí, amb una Natura morta d'Albert Ràfols Casamada. L'escultura moderna amb obres sobretot de Josep Llimona, els valors del Noucentisme amb Josep Clarà i les més actuals amb Andreu Alfaro. També són interessants les col·leccions de dibuixos, aquarel·les i els il·lustradors de premsa internacional com Juan Gris. El Museu de Montserrat va néixer arran de l'obra del monjo Bonaventura Ubach que

va crear el Museu Bíblic el 27 d'abril de 1911, en arreplegar molta obra del Pròxim Orient, Mesopotàmia, amb estàtues d'Assíria i Babilònia, bronzes hitites de l'Anatòlia; mòmies i sarcòfags de l'Egipte faraònic; i un petit apartat dedicat a la ceràmica de Xipre. L'any 1962 es va reorganitzar el Museu amb criteris arqueològics i a més de les aportacions del pare Ubach, amb els anys s'hi van afegir noves donacions, com les de l'arquitecte Xavier Busquets el 1990, fonamentalment de pintura antiga dels segles XIII al XVIII, i la Fundació Caja Madrid el 2003, amb una col·lecció de ceràmica de les cultures vil·lanoviana i de Dàunia, pertanyents a la Itàlia preromana. En reserva té interessants col·leccions de prehistòria i cultura ibèrica, art amerindi, asiàtic, cultures primitives d'Àfrica com Guinea, de Nova Zelanda o d'Indonèsia, així com cultura hebrea o islàmica.

L'ENTRE VISTA

PER JORDI SARDANS I FARRÀS
FOTO: JOSEP LLOBET

JAUME SOLDEVILA RIBERA

Restaurats els murs gòtics de Montserrat per tal d'engrandir el més important museu català, l'arquitecte tècnic Jaume Soldevila repassa la seva llarga trajectòria professional al monestir, així com explica la concessió del recent premi Lacetània per la seva obra sobre La Seu, i comenta etapes importants de la seva vida, com a dissenyador i artista. Remarca que va ser el primer delegat dels AARB, quan l'entitat funcionava com a delegació dels Amics de l'Art Romànic de Barcelona. També va presidir els Amics de la Seu.

Podries dir-me d'una manera exhaustiva, quina ha estat la teva obra professional al monestir de Montserrat?

En l'etapa 1993-1996, vaig participar en reforçar l'estructura de l'edifici Abat Marcet, amb l'arquitecte Robert Brufau. A més de combatre l'aluminosi, vam projectar una nova ubicació de les botigues en l'antic garatge, sota les places, a càrrec de l'empresa constructora Cots i Claret. Amb ella i Brufau vam reforçar el 1999 l'estructura de l'edifici de Nostra Senyora. El 2000 vam refer trossos de muntanya que havien quedat malmesos arran dels aiguats de mes de juny. El 2002 vaig participar en el projecte estructural en la segona fase de les places Puig i Cadafalch, amb els arquitectes Robert Brufau i Arcadi Pla, amb la constructora Cots i Claret. El 2004, amb Pla, vaig intervenir amb el nou accés i l'entrada al Museu. El 2007, com arquitecte tècnic vaig fer la restauració de l'edifici del Mirador dels Apòstols, amb Urcotex, empresa que també va intervenir el 2009 en la col·locació del nou orgue de la basílica, amb l'arquitecte Robert Brufau. Del 2010 al 2012, amb l'Arcadi Pla vam refer la plaça de Santa Maria, amb l'empresa Bauen, que van participar també el 2011 en les places laterals esgraonades de Puig i Cadafalch, mentre amb Urcotex i l'arquitecte Alberto Esquerdo

reformàvem l'hostatgeria pels familiars dels monjos al monestir, que s'inaugurà el 30 de març del 2012. Amb la mateixa empresa vaig fer l'arrebossat de la façana de Nostra Senyora i la coberta de l'edifici del Venerable, que es va acabar el 2012, com la Rectoria CCP, centre de coordinació pastoral, de la Fundació AM 2025 i la remodelació i ampliació del menjador de l'escolania. El 2013 vaig estar en la remodelació del paviment de la cripta. El 2014 vam rehabilitar en una primera fase el monestir de Santa Cecília, amb l'arquitecte Xavier Guitart i Cots i Claret. El 2014, vam reforçar el sostre de l'antiga Impremta per a Arxiu, amb J. Miró arquitecte i l'empresa Urcotex, que al 2015 realitzen l'ampliació de la biblioteca i el 2016 l'ampliació de reserves de llibres i la creació d'un altell sobre l'oficina de la biblioteca per arxiu. També el 2014 vaig participar amb Enginyeria Ros en la instal·lació d'una caldera ACS per a tot el recinte montserratí. El 2016, amb l'arquitecte Esteve Sala i l'empresa Urcotex fem la restauració exterior del campanar; remodelo l'ermita de Sant Joan. També amb Ros participo el 2017, en la producció de fred per a l'aire condicionat del recinte. Els anys 2017 i 2018 treballo amb Pla i Urcotex en l'alberg hostatgeria de l'Abat Oliba. Empresa amb qui el 2018 faig

la restauració de la coberta i el paviment del claustre neoromànic de Puig i Cadafalch; la del paviment de l'Atri i la de les façanes de l'Atri de la Basílica, amb Esteve Sala, arquitecte. Encara el 2018, construeixo la caseta d'Informació de fusta, amb Puigdemívol i Urcotex, així com la caseta Osmosi, amb Icmán. El 2019 participo en el manteniment de l'altar de l'ermita de Sant Dimas i en la remodelació del Bar i Queviures a l'edifici Abat Marcet, així com de les jardineres de la plaça Abat Oliba. Així mateix, en la col·locació de guixos en el mural de la façana de J. Rebull a l'accés del Museu, en la creació de la nova botiga de queviures i en l'accés a les cel·les de la plaça Abat Oliba. El 2021 participo en l'aparcament privat de dues plantes, sota la passera d'entrada al recinte, en la restauració interior de la base del campanar, i en la reforma de la Cripta, amb el paviment i les caixes de metacrilat amb l'empresa Puigdemívol. Durant sis mesos dels anys 2022 i 2023, sota la direcció del meu fill, l'arquitecte Jaume Soldevila Segura, treballo en l'ampliació del museu sota les places del monestir, amb la Constructora Calaf.

Concretem una mica més aquest darrer encàrrec?

En fer les places entre el 2010 i el 2012 havíem deixat l'estructura feta

per no tornar a foradar la plaça, i fins i tot, les previsions d'on podria anar l'escala i el nou ascensor, perquè des de l'interior no s'hagués de tornar a obrir la plaça. El projecte el va fer el meu fill i efectivament hi vam treballar tots dos. Quan l'Arcadi Pla va tancar l'oficina, l'Agrícola, ens va dir si podíem fer un projecte per presentar urgentment per demanar una subvenció de la Diputació. Quan la van concedir, vam poder treballar sota les places. Amb bon criteri l'Abadia de Montserrat, va demanar que es poguessin preservar els murs medievals de pedra en el lloc actual. Era clar que hi havia un espai perdut que s'hauria d'aprofitar per museu. Vam obrir un pas en el mur que tancava l'actual museu per accedir al nou espai, cosa que ens permetia comunicar els dos espais. Vam deixar els mateixos nivells, tot construint uns passos, ampliant l'antic ascensor, amb dues sortides, restaurar l'escala, col·locar granet i marbres en els paviments, així com tota la fusteria per acabar la decoració. També vam fer les instal·lacions tant elèctriques com de ventilació i seguretat.

Com artista, quines intervencions tens a Montserrat?

A la torre de l'Abat del monestir, vaig instal·lar els murals Ariadna i Hermes, de l'escultor Josep M. Su-

birachs, provinents del vestíbul de l'antiga seu del Banc de Sabadell a Barcelona. I un altre a Santa Cecília, en homenatge a Puig i Cadafalch, on vaig aprofitar les bigues treballades amb els seus gravats i policromies pintades de l'església romànica. Dues estaven a l'absis del mig i una a cadascuna de les dues absidioles. Les vaig reconvertir en quatre barres catalanes d'acord amb el pare Laplana, empotrades en forma de quatre barres amb diferents alçades. Ara estan dins de l'Espai d'Art Sean Scully. Vaig treballar-hi com interiorista refent el tòtem dins del recinte.

Per què vas decidir presentar-te al premi Berenguer de Montagut, dels Lacetània?

Quan es van complir els 700 anys de la signatura del contracte de les obres de la Seu, Francesc Rafart, president d'Amics de la Seu, em va suggerir de presentar-me als premis Lacetània amb un treball que fa temps que estava fent. Així doncs, vaig entendre que podia col·laborar d'alguna manera presentant-me al premi Berenguer de Montagut dins dels Lacetània que atorga Òmnium Cultural. Disposo de moltes fotografies en què es pot veure com estava la Seu abans de les intervencions i després amb les peces restaurades, tant en la pedra, els finestrals, els contraforts, les gàrgoles, els pinacles i les magolles,

com els vitralls i els portals. Explico una mica d'història bàsicament sobre les actuacions que hi vam portar a terme amb les empreses constructores Sobrerroca, Cots i Claret, com amb Ramon Majà i el picapedrer Josep Pasqual. Els vitralls del baptisteri que va dissenyar la Nídia Esquius, filla de l'arquitecte, va comptar amb la col·laboració de Vidrieras del Cardener, que van donar els vidres pintats al forn. També en el claustre, amb la capella dels Favets i les tombes antropomorfes de sota del paviment, amb la Sala Gòtica, sense deixar-me la restauració de la rosassa i els seus vitralls molt deteriorats. El meu interès per la Seu ve d'antic, ja que hi vaig entrar a treballar com aparellador des del 1987 fins a dia d'avui. Quan l'arquitecte Francesc Xavier Asarta es va retirar el 2017, va confiar en el meu fill per seguir fent la restauració. Tot i així van estar dos anys fent obres conjuntament fins el 2020. Un cop obtingut el premi, ara tinc interès en què es pugui editar, ja que el constructor Cots i Claret, Amics de la Seu, el Col·legi d'Arquitectes Tècnics de Manresa i el Col·legi d'Arquitectes de la regió central estan interessats a col·laborar en l'edició. També m'han ajudat el fill gran, Jordi, que ha fet la maqueta i el disseny, i la meva filla Alba en la primera correcció. Pràcticament només falta una última correcció i la impressió.

En el llibre, expliques les successives restauracions de la Seu al llarg dels segles XX i XXI?

Començo just després de la Guerra Civil, ja que l'any 1940 i 1949 hi va intervenir l'arquitecte Soler i March, el 1952 Camil Pallàs per ordre de la Diputació. Després, el 1979 va entrar-hi l'Asarta. Jo vaig començar a fer-hi algunes coses el 1986 i 1987, com aparellador fins el dia d'avui.

Quan vas ser president dels Amics de la Seu i quines activitats vàreu portar a terme?

En plegar l'advocat Xavier Sitjes, el 25 de gener de 1981, entro a l'entitat com a membre de la junta i el 30 de gener de 1983 em nomenen president. Em torno a presentar el 1987 en què renovo com a president, però el 1988 plego en considerar incompatibles aquest càrrec i el de regidor d'Urbanisme de l'Ajuntament de Manresa, que vaig exercir de 1987 a 1991. A l'entitat, em va substituir Busquets. Van ser uns anys en què vam fer moltes reparacions a la Seu.

Poc abans, vas ser escollit primer president de la Delegació barcelonina dels AAR, oi?

Sí. El 4 de novembre de 1980 vam tenir l'acte inaugural al Bages, a la Sala de Cultura de la Caixa de Pensions, com a delegació barcelonina

dels Amics del Romànic i una junta gestora em van nomenar delegat. Ho vaig ser fins el 1983. Funcionàvem legalment com a filial dels AAR, secció de l'Institut d'Estudis Catalans, amb seu a Barcelona. Aquest primer projecte va sorgir de les converses entre Francesc Villegas, Jaume Pons i jo. Tot seguit s'hi va afegir el matrimoni Vidal Orive i Carme Torras. Més tard, Urbici Selga, Josep Llobet, Ignasi Segon, Francesc Junyent i Alexandre Mazcuñán. Una de les primeres restauracions que vam fer va ser a l'església de Santa Cecília de Grevalosa, del municipi de Castellfollit del Boix, ara inclosa en l'inventari del Patrimoni Arquitectònic de Catalunya. Recordo que vam fer una primera trobada d'Estudiosos de l'Art Romànic d'àmbit català, l'11 de juliol de 1982, en la que va venir molta gent: vam fer una visita al poble vell de Súria acompanyats per l'arquitecte Josep M. Esquius, amb visita i dinar al Parador de Cardona, després de llegir tres ponències a l'Ajuntament

de Manresa a càrrec d'Albert Benet, Xavier Sitjes i Josep M. Gasol. També vam fer una excursió al Santuari del Far a Osona. A l'època, també fèiem sovint excavacions i neteges d'esglésies romàniques.

Dins l'obra escultòrica, quines han estat les teves realitzacions?

La primera va ser l'any 1963, el Monument a la Sardana, quan tenia 22 anys. El Monument a la Llum a la plaça Infants el 1982. El Monument de formigó a la nissaga dels Juanolà, al parc de Puigterrà el 1987, dedicat també a tots els sardanistes de Catalunya, sobretot amb el mural de bronze, amb dues al·legories: a la sardana i a la cobla. El Monument a Lluís Companys el 1990, en motiu dels 50 anys del seu assassinat, situat a Sant Joan de Vilatorrada. Actualment, està molt trinxat i amb esquerdes, de manera que si no s'arregla amb urgència, caurà. Entenc que els ajuntaments haurien de tenir cura, sinó l'obligació, de mantenir els monuments existents. El Monument al Bages, del 2005 a la plaça del mateix nom, amb mural de l'activitat del Bages i del salt d'aigua. A Talamanca realitzo el 2011 una escultura o placa commemorativa de bronze de l'última batalla guanyada per l'exèrcit català el 1713, però que el 1714 va perdre la guerra amb la monarquia borbònica durant la guerra

de Successió. Des de dalt on s'ubica el monument s'observa l'entorn on es va desenvolupar la batalla. El 27 de maig del 2011 vaig presentar un monument en relleu

en record del centenari del col·legi La Salle a Manresa 1910-2010. El juny del 2013 vaig fer un monument al soci del Club de Tennis, a les instal·lacions del club i el 2016 al pati del Casino, on s'hi va jugar per primera vegada a la ciutat. El 2014 vaig fer un monument als 25 anys de la delegació del Col·legi d'aparelladors, arquitectes tècnics i enginyers d'edificació al parc Abat Oliba.

Pel que fa als murals?

M'agrada el de la Joieria Busquets, (1981) que ara és El Cim (1986). També el 1981, l'altar i mural de la capella interior de La Salle Manresa. Els murals del monument als Juanola, de 1987, d'al·legoria de la sardana i cobles al parc de Puigterrà. El 2008, mural commemoratiu al beat Pere Tarrés Claret, a l'església del Carme de Manresa. Metge i sacerdot va ser el creador dels fejjocistes, la Federació de Joves Cristians de Catalunya.

Quins cartells remarcaries dins la teva obra?

La majoria són publicitaris sobre la religió, l'esport i les sardanes a Manresa: Durant la Setmana Santa, faig cartells sobre la processó del divendres sant a la sortida de la Basílica de la Seu (1960, 1961, 1963, 1967, 1968, 1969 i 2006). A més d'alguns butlletins informatius del Club Atlètic Manresa, com per exemple el número 15 de gener de 1963, també dels Campionats escolars infantils i juvenils, l'11 de febrer de 1962 es va celebrar la 20ena cursa Manresa Sant Vicenç de Cros, dels campionats provincials en les categories: infantil, juvenil, júnior i sènior. El 10 i 11 de juny de 1962 es van celebrar els Campionats provincials juniors, amb proves femenines, al Congost, organitzat pel Club Atlètic Manresa. El Mítting Internacional d'Atletisme, organitzat pel Club Atlètic Manresa del 30 de maig de 1965 al Congost. Les Bodes d'Or del cros català, coincidint amb el 50è campionat de Catalunya i el sisè gran premi ciutat de Manresa, el 22 de febrer de 1970. 50 anys d'Atletisme a Manresa, amb l'enfrontament Catalunya-Madrid, durant els actes d'inauguració de les pistes i grades de l'estadi del Congost, l'11 de maig de 1972. El setè Memorial Pla March, durant els actes de celebració també dels 50 anys de l'atletisme a Manresa, el

12 d'octubre de 1972. El 13è gran premi ciutat de Manresa de cros i II Internacional es va celebrar el 2 de gener de 1977 a l'estadi del Congost. El 19è concurs regional de sardanistes del 23 de febrer de 1964, el 20è del 28 de febrer de 1965 dins les festes de la Llum, el 21è concurs regional de sardanistes del 1966, el 23è del 25 de febrer de 1968, el 25è celebrat l'1 de març de 1970, el 27è de 1972, el 28è de 1973, organitzats per l'Agrupació Manresana de Folklore. En el 37è Concurs Nacional de colles sardanistes, en el 75è aniversari del Foment de la Sardana, de l'Agrupació Cultural del Bages, el 28 de febrer de 1982 dins les festes majors, especialment de la Llum, en què vaig fer el darrer cartell el 2014. Del Centenari del Foment de la Sardana (2007) i del cinquè Campionat Intercomarcal de Colles sardanistes, l'abril del 2015. També vaig fer el cartell de la festa de la Verge de Montalbà, al santuari de Preixana, el 12 d'abril de 1966, o les romeries al mateix santuari del 28 de març de 1967, el 16 d'abril de 1968 (on vaig obtenir un primer premi). També n'hi ha dels Armats, de la Seu, alguns dels quals encarregats pel sagristà Josep Pérez. La publicitat de l'Escola de Maestria Industrial de Manresa (1970), o la Caixa Manresa, en un sorteig Pluja de diners, (1971), en el dia internacional de

l'estalvi. El primer torneig del Ciutat de Manresa de Tennis, organitzat pel Club de Tennis, del 19 al 31 d'agost de 1967, el segon el 1968, el tercer el 1969, el quart el 1970, el cinquè el 1971, i el sisè el 1972. El 19 de maig de 1965 vaig participar en el cartell de fires i festes de la Santa Creu, organitzat pel Club Ciclista Empordanès de Figueres.

També havies fet plaques per encàrrec, oi?

I tant, sobretot la de l'Abat Oliba a la Seu el 2013, com a pare de tota la pàtria en record del seu mil·lenari (1020-2018). Abans, el 1981 a l'Antoni Navarro com a cap dansaire durant 25 anys; el 1983, la Mutua Manresana d'Assegurances, o de Previsió Social, en complir-se els 50 anys de la seva fundació. La placa commemorativa del carrer de Francesc Juanola, de qui es recorda el seu naixement a Tortellà el 1891 i la seva mort a Manresa el 1968. El 1994, la restauració per subscripció popular, del portal de santa Maria, promogut pels Amics de la Seu. El 1988 al mossèn Santamaria a l'Arxiu dins del Museu de Manresa. El 2004, en record de la col·laboració de Caixa Manresa en la restauració de la Basílica. El 9 d'abril del 2011 al germà Joan Lluís Casanovas Manyà, per part dels seus exalumnes de La Salle.

Làpides al cementiri?

Sobretot, la làpida a la família Soldevila al cementiri de Manresa. També a les famílies Baliellas-Soldevila i a la família Santamaria, així com també a la família Companys-Cabasses. El 2009 vaig fer una placa de reconeixement a la tasca de l'arquitecte Francesc Xavier Asarta Ferraz, pels seus 30 anys de dedicació a la basílica de la Seu, com arquitecte conservador, finançat per l'Associació d'Amics de la Seu manresana.

Medalles

Algunes eren encàrrecs pel Depor-man, però n'hi ha moltes. Entre les més significatives, el novembre de 1972 vaig fer una medalla commemorativa a Josep Rojas pels seus catorze anys de servei en la direcció del concessionari SEAT. El 1979 faig una medalla al·legòrica de Manresa, amb el pont Vell en primer terme. El 1981, a l'Agrupació Cultural del Bages i el Foment a la Sardana. El 1982, medalla al comerç manresà i una altra a la Llum. El 1983, al sisè centenari de la Séquia de Manresa. El 1985 al Centre Mutual Artesà, Quinta de Salut L'Aliança pel seu centenari. El 1987, pels 40 anys del Club L'Aliança. El 1997, pel 75è aniversari de l'atletisme manresà. El 2005, pel 25è aniversari dels Amics de l'Art Romànic del Bages, pels 50 anys del Club Atlètic Manresa i els

50 dels Enginyers Tècnics Industrials de Manresa. El 2009, el 25è aniversari de l'Escola de Cuina, el Centenari de l'Esbart manresà i de cent anys de dansa. El 2010, al Centenari de La Salle. El 2013 faig una medalla commemorativa del 25è aniversari del Col·legi d'Aparelladors, Arquitectes tècnics i Enginyers d'Edificació Barcelona, de la delegació, Bages, Berguedà i Anoia, existent des del 1988. I un altre explícita al Col·legi d'Aparelladors. També al 2013, una altra als 50 anys de Manresa com a Ciutat Pubilla de la Sardana. El 2014, el 80è aniversari de les cintes Manubens.

Com a regidor d'Urbanisme en vas viure una de freda i una de calenta?

Per resumir-ho molt, si. El fet positiu penso que va ser que poguéssim treure les línies d'alta tensió de la part alta de la ciutat per poder emprendre el creixement urbanístic cap al nord, que després es va produir. No es va fer la unió mitjançant rotondes des de la plaça Prat de la Riba, passant per darrera les Cots, i connectant amb l'accés a l'autopista pel carrer Viladordis i la creació d'un viaducte que hauria permès una millor connexió des de la plaça infants passant per la farmàcia Oliveras a la plaça Sant Ignasi, connectant amb la zona de la Clínica de Sant Josep i amb Sant Joan de Déu.

Acta de l'Assemblea General Ordinària de Socis dels AARB any 2024

Amb data 1 de març de 2024 (divendres) a les 19.00 h. i amb l'assistència de 20 socis i entre ells 6 membres de Junta, va tenir lloc l'Assemblea General Ordinària de Socis dels Amics de l'Art Romànic del Bages de l'any 2024 a la sala d'actes petita de la Biblioteca del Casino de Manresa.

El president Josep Llobet, va prendre la paraula donant la benvinguda a tots els assistents i agraint la col·laboració rebuda per part de socis i col·laboradors en les diferents tasques de l'entitat i va donar per començada l'Assemblea.

En el **primer punt de l'ordre del dia** la secretària Imma Corro, va procedir a la **lectura de l'Acta de l'Assemblea de l'any anterior 2023** la qual fou aprovada per unanimitat.

A continuació, en el **segon punt de l'ordre del dia**, el vicepresident Joan Badia, va procedir a la lectura de la **Memòria de les activitats realitzades durant l'any 2023**, el president Josep Llobet va indicar que que s'havien re-

alitzat més d'un 85% de les activitats previstes.

Les activitats realitzades durant l'any 2023 són les següents:

04/02/2023 – Matinal de manteniment i visita guiada la castell i l'església de Sant Esteve i Sant Sebastià de Sallent.

11/02/2023 – Sortida al Tarragonès: Tamarit, Aqüeducte romà i Centcelles.

10/03/2023 – Assemblea General Ordinària de Socis AARB

11/03/2023 – Caminada matinal a l'entorn de Sant Fruitós de Bages, homenatge historiador Albert Benet i Clarà.

22/03/2023 – Casa Lluvià de Manresa: Exposició i Conferència: “ El Romànic en Temps d'Oliba”.

14/04/2023 – Presentació Llibre: “Catalunya 50 Castells Medievals”. Autors: Carles Cartañá i Jordi Longás. Llibreria Parcir.

29/04/2023 – Caminada a la Torre dels Comtals de Manresa.

13/05/2023 – Taller d'Esriptura Medieval sobre Pergamí a Castellnou de Bages.

XIIIè Cicle de Concerts de Música i Romànic 2023:

Diumenge 7 de maig – 18.00 h. Església de Santa Eugènia de Relat (Avinyó) – Ensemble Pyrene (Música Barroca). Visita guiada a càrrec de: Francesc Serra
Dissabte 20 de maig – 18.30 h. Monestir de Santa Maria de l'Estany – Hirun-

do Maris amb Arianna Savall i Peter Udland (Balades i Llegendes). Visita guiada a càrrec de: Judith Ruiz Crosas Diumenge 11 de Juny – 18.00 h. Església de Sant Andreu de Castellnou de Bages – Grup Raïm (Músiques del Món). Visita guiada a càrrec de: Domènec Orrit.

Dissabte 17 de Juny – 18.30 h. Santa Maria del Grau de Fals – The Scarteen Sisters (Folk, fusió). Visita guiada a càrrec d’Ernest Molins.

Inclou: Tast de Vins DO Pla de Bages Més Que Paraules i tast d’Oli Molí de Rajadell

29-06-2023 – Presentació de Llibre – Autor Albert Velasco - “ A la recerca de l’obra perduda. Històries sobre el patrimoni artístic”. Llibreria Parcir.

Viatge d’estiu dels Amics de l’Art Romànic del Bages

El romànic d’Osca-Loarre-Cinco Villas-Sixena del 3 al 7 de Juliol de 2023

3/7/2023: Manresa - Osca-Castell Loarre - Ayerbe- Ejea de los Caballeros

4/7/2023: Ejea de los Caballeros – Uncastillo - Ejea de los Caballeros.

5/7/2023: Ejea de los Caballeros – Tauste – Sos del Rey Católico - Ejea de los Caballeros.

6/7/2023: Ejea de los Caballeros – Los Bañales – Sábada – Biota - Ejea de los Caballeros

7/7/2023: Ejea de los Caballeros – Sixena – Lleida - Manresa

Curs de Cultura Medieval 2023

Lloc: Sala d’Actes Montepio Conductors de Manresa 19.30 h.

“La sexualitat femenina en el món medieval, entre l’empoderament i la repressió”.

3/11/2023- Conferència: Casta i sense marit. El control de la sexualitat de les vídues a la Catalunya baixmedieval. Ponent: Dra. Mireia Comas Via (Professora de la Universitat de Barcelona).

10/11/2023- Conferència: Els cossos de les dones religioses: entre les narratives de control i les expressions de llibertat. Ponent: Dra. Araceli Rosillo-Luque (Directora tècnica de l’Arxiu-Biblioteca Franciscans de Catalunya).

17/11/2023 - Conferència: Monges o meretrus de Venus? Algunes reflexions sobre l’expulsió de la comunitat femenina de Sant Joan de les Abadesses l’any 1017. Ponent: Dr. Xavier Costa Badia (Professor de la Universitat de Barcelona)

18-11-2023: Sortida CCM 2023 a Sant Joan de les Abadesses.

20-12-2023: Sortida al Museu de Lleida, i a l’església de Sant Llorenç de Lleida i a l’església de Santa Maria d’Agramunt i al Museu del Torró i la Xocolata.

Any 2023:

Assistència a reunions Homenatge historiador: Albert Benet i Clarà.

Assistència a reunions de Comissió de

Patrimoni de l’Ajuntament de Manresa. Edició dels Butlletins del AARB números: 200, 201 i 202.

Enviament a tots els socis de la Felicitació de Nadal 2023, amb text del nostre soci Joan Vilamala.

S’apravà per unanimitat el segon punt de l’ordre del dia de la Memòria d’activitats.

Tot seguit, es va anar al **tercer punt de l’ordre del dia**, i la tesorera Montserrat Esclusa, ens va presentar un full excel amb un breu resum i el detall per conceptes de **l’estat de comptes de l’exercici 2023**.

En resum, el saldo total a 31.12.2023, és d’un import de 9.056,79€, desglossat amb saldo efectiu: 935,89€ i saldo a La Caixa: 8.120,90€.

A destacar també que es va rebre una subvenció de 4.000€ de l’Ajuntament de Sallent, per a l’edició del llibre: “Miscel·lània en Homenatge a l’Albert Benet i Clarà (1941-2012).

Es deixa a disposició dels assistents i socis, el detall de les despeses per conceptes de l’any 2023.

S’apravà per unanimitat el tercer punt de l’ordre del dia.

En el **quart punt de l’ordre del dia**, la tesorera Montserrat Esclusa va efectuar la lectura i l’explicació del **Pressupost de l’any 2024**, que queda des-

glossat de la següent forma:S’apravà per unanimitat el quart punt de l’ordre del dia.

PRESSUPOST 2024		
CONCEPTES	INGRESSOS	COSTOS
Quotes previsió 170 socis	6.460,00 €	
Butlletí impressió, maquetació, postals de Nadal.		4.800,00 €
Llibre Albert Benet	600,00 €	
Col·laboració publicitat	600,00 €	
Administració i Web varis		1.850,00 €
Viatges - Sortides - Cursos	4.000,00 €	3.000,00 €
Curs Cultura Medieval lloguer sala i ponents		2.200,00 €
Música i romànic	7.000,00 €	7.000,00 €
Despeses Caixa-bank gestió rebuts i devolucions	400,00 €	500,00 €
Mil·lenari Montserrat		500,00 €
40 Aniversari entitat		1.000,00 €
TOTAL	19.060,00 €	20.850,00 €
DIFERÈNCIA	-1.790,00 €	

A continuació, en el **cinquè punt de l'ordre del dia**, en Josep Llobet, va indicar que no hi havia modificacions en la composició de la Junta directiva de l'entitat.

Per tant la **Junta dels AARB 2024** queda composta per:

Josep Llobet Manubens, President
Joan Badia Guitart, Vicepresident
Montse Esclusa Simón, Tresorera
Imma Correro Cabrera, Secretària
Jordi Sardans Farràs, vocal
Sussi Garcia Soldevila, vocal
Albert Galbany Gimenez, vocal

S'aprovà per unanimitat el cinquè punt de l'ordre del dia.

En el **sisè punt de l'ordre del dia** en Josep Llobet president de l'entitat, passà a presentar les **activitats previstes per l'any 2024** i que són les següents:

14/01/2024 Presentació a Santa Eugènia de Relat amb CECB (Josep Llobet)

1/02/2024 Reunió a Montserrat preparació mil·lenari. (assisteixen: Jaume Soldevila, Jordi Sardans, Xavier Costa, Joan Vilamala i Josep Llobet)

2/02/2024 Presentació Espai Romànic e inauguració Exposició de Michel Desmier „Romànic Nord i Sud català: convergències i divergències”

3/02/2024 Sortida matinal al Castell de Sallent col·laboració amb la Trentasena

28/02/2024 Presentació / conferència

del llibre „La moneda de les terres Catalanes“ del Dr. Miquel de Crusafont

1/03/2024 Assemblea General Ordinària de Socis dels AARB

2/03/2024 CAMINADA AL MONTSERRATÍ, (Castellbell i el Vilar).

15/03/2024 Conferència A Sant Fruitós de Bages de Laura de Castellet. Tema: L'Orgue Civil del segle X de Sant Benet de Bages.

16/03/2024 CAMINADA MATINAL CIRCULAR, GEOLOGIA I ROMÀNIC visitarem: Sant Valentí, vistes de Sant Benet, vistes del riu Llobregat i Montcau, restes ermita de Sant Onofre, mirador de les Brucardes, Pintures rupestres, pedrera de grava de riu i pedra seca i ermita de Sant Sebastià.

Abril 2024 Confecció 1er butlletí primer trimestre, núm. 203

13/04/2024, Sortida tot el dia: Vilars d'Arbeca, Clos d'Arbeca (castell, zona històrica i molí) Verdú ó Ciutadilla.

27/04/24 Caminada Manresa Torre dels Comtals o Torre Santa Catarina, sembla millor anar a la Torra dels Comtals, ja que la de Santa Catarina està en obres.

XIV Cicle de concerts de música i romànic

Dates previstes: 28 d'abril, 11 de maig, 26 de maig i 2 de Juny.

S'està treballant per acabar la programació dels músics actuant, dels guies

explicatius i de les diferents esglésies.

18/05/2024 Taller de pintura mural romànica al fresc a Cabrianes, professora: Violant Bonet.

Del 9 al 14 de juny 2024 Viatge d'estiu dels AARB a Bolonya

Es proposa també de fer una sortida de 2 dies a la Vall de Boí i a Taüll.

Agost 2024 Confecció butlletí 2n Quatrimestre, núm. 204

Proposta de Presentació de Llibres:

Sant Quirze de Pedret, un paisatge pictòric romànic de Begoña Cayuela, Es podria fer uns dies abans de la sortida al Berguedà.

Marti Gironell, (Parcir)

Octubre/Desembre 2024 Sortida caminada matinal al Baix Berguedà, Sant Marc de Cal Marçal, Sant Martí de Puig-reig i casa Periques... o ruta per Sant Quirze de Pedret.

9 / 16 / 23 de Novembre 2024 Curs de Cultura Medieval, es proposa tractar el tema: “La Catalunya Marinera a l'època medieval”.

Setembre/octubre 2024- Proposta de Visita al castell de Castellet (Sant Vicenç de Castellet) Mare de Déu de Castellet.

Setembre/Octubre 2024 - Sortida tot el dia, L'Esquerda (Roda de Ter), Sant Martí Sescorts, (L'Esquirol) Sant Esteve de Tavèrnoles, Sant Joan de Fabregas (Rupit).

Posteriorment el soci Jordi Maymó, va fer la presentació en power point, de la proposta del Viatge d'Estiu 2024, viatge amb avió i autobús per terres italianes, amb estada en hotel a Bolonya, i on es faran diverses visites d'alt interès cultural i patrimonial, a les localitats de Bolonya, Ravenna, Ferrara, Miodenna, Mannarello, Florència i Mantua.

També és previst d'enviar a tots els socis la tradicional felicitació nadalenca de l'any 2024.

Desembre 2024 Confecció 3r butlletí tercer trimestre número: 205

S'aprovà per unanimitat, el sisè punt de l'ordre del dia.

Finalment s'arribà al **setè punt de l'ordre del dia, precís i preguntes**, i es va notificar l'interès dels AARB per adherir-nos a la Coordinadora de Centre d'Estudis de Parla Catalana – CCEPC, lo qual fou acceptat per els assistents.

A les 20:15 h. es dona per finalitzada l'Assemblea General de Socis dels Amics de l'Art Romànic del Bages 2024, amb l'aprovació de tots els punts de l'ordre del dia.

Podeu consultar tots

els butlletins

a la nostra pàgina web

www.aarb.cat

03.02.24 Matinal Castell i església de Sallent

Fotografies de Josep Llobet i F. Estrada

03.03.24 Caminada Montserratí

Fotografies de Josep Llobet

Acte d'inauguració de l'espai romànic i exposició de fotografia i pintura

**Divendres 2 de febrer
a les 17.45 h**

Acte d'Inauguració de "L'Espai romànic", a la Biblioteca de l'Ateneu de les Bases de Manresa C/Cintaires, 32-34 de Manresa .
Es tracta de col·leccions de llibres procedents de la biblioteca dels Amics de l'Art Romànic del Bages.

I tot seguit:
Inauguració de l'Exposició de fotos i pintura al tremp d'ou: "romànic nord i sud català: convergències i divergències".
Autor: Michel Desmier Oliveras, el qual farà una presentació de l'esmentada exposició.

Matinal de manteniment i visita al castell i l'església de Sant Esteve i Sant Sebastià de Sallent

**Dissabte 3 de febrer
Matí 8.30 h**

Assemblea general ordinària de socis dels AARB any 2024

**Divendres 1 de març
a les 19 h.**

Lloc: Sala d'actes petita de la Biblioteca del Casino de Manresa

Caminada del Romànic Montserratí + Visita al Molí de l'Alzina

**Diumenge 3 de març
Hora de trobada a les 8.30 h**

Lloc de Trobada:
Església de Sant Cristòfol de Castellbell
Organitza: Amics de l'Art Romànic del Bages

Col·labora: Ajuntament de Castellbell i el Vilar

Conferència a Sant Benet de Bages

**Divendres 15 de març
a les 18.30 h**

Ponent: Dra. Laura de Castellet.
Tema: L'Orgue Civil del segle X de Sant Benet de Bages
Sala: Sota Teulada del monestir de Sant Benet de Bages
Organitza: AARB, Aj. Sant Fruitós Bages, Museu St. Fruitós, Col·lectiu de Recerca Històrica.
Col·labora: Món St. Benet.

Caminada "Geologia i romànic a les Brucardes"

**Dissabte 16 de març.
De 8.30 a 13.00 h**

Lloc de Trobada:
Masia de Les Brucardes
Organitza: AARB, Aj. St. Fruitós B., Museu St. Fruitós, Geoparc Cat Central.

Sortida a la Fortalesa dels Vilars – Arbeca – Les Garrigues

**Dissabte 13 d'abril.
Sortida de tot el dia**
Viatge en autocar. Sortida de Manresa
Visita guiada a la Fortalesa ibèrica dels Vilars d'Arbeca. Visita a la Vila Closa i al Castell Palau amb presència de la Família Cardona.
Dinar a les Borges Blanques.
Tarda: "Sorpresa".
Organitza: AARB

MÚSICA I ROMÀNIC

XIV CICLE DE CONCERTS A
TEMPLES ROMÀNICS
2024

DIUMENGE 8 D'ABRIL
DISSABTE 11 DE MAIG
DIUMENGE 26 DE MAIG
DIUMENGE 2 DE JUNY

Més informació a :

<https://www.aarb.cat>
musicairomanic@aarb.cat

CROSSLAND

where dreams come true

www.crossland.es

BORN 6 - 08241 - **MANRESA** - 93 872 48 88
manresa@viatgesmasanes.com

www.viatgesmasanes.com

printdossier.

www.printdossier.com

EDICIONS

SELECTES

LLIBRES PARCIR

SEMPRE COMPARTINT LES VOSTRES LECTURES

C. Àngel Guimerà, 74 - 08241 Manresa
Tel. 93 873 38 82 - Wa. 605757109
www.parcir.com - parcir@parcir.com